19. Створення та використання високих технологій та об'єктів права інтелектуальної власності на підприємствах України у 2011 році : статистика науки та інновацій [Електрон. ресурс] // Державна служба статистики України. – Режим доступу : http://ukrstat.gov.ua. – Назва з екрану.

20. Україна у цифрах 2010 : стат. зб. / Державний комітет статистики України ; за ред. О. Г. Осауленка ; відп. за випуск Н. П. Павленко. – К. : ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2010. – 251 с.

21. Усата Т. В. Актуальні питання фінансування наукової діяльності в Україні: порівняльний аспект [Електронний ресурс] / Т. В. Усата, Н. В. Виногородська // Наукові праці Кіровоградського нац. техн. ун-ту : зб. наук. пр. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/10_DN.../4_107031.doc.htm. – Назва з екрану.

22. Федоренко В. Г. Особливості інвестиційної діяльності на ринку праці України / В. Г. Федоренко, А. В. Черкасов // Ринок праці та зайнятість населення. – 2011. – № 1. – С. 3–4.

23. Щодо ефективності підтримки та перспектив розвитку малого підприємництва у регіонах : Аналітична записка [Електронний ресурс] / Національний інститут стратегічних досліджень. – Режим доступу : http://www.niss.gov.ua/articles/903. – Назва з екрану.

УДК 351:316.334.3

Артур Левицький

УЗГОДЖЕННЯ ІНТЕРЕСІВ ЗАЦІКАВЛЕНИХ СТОРІН ПРИ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНИХ ПРОЕКТІВ: АНАЛІЗ ПРОБЛЕМНОГО ПОЛЯ

У статті досліджено існуючі методичні підходи до формування технології управління зацікавленими сторонами (стейкхолдерами) з акцентом на окреслення проблемного поля узгодження інтересів та попередження конфліктів при реалізації соціальних проектів і програм.

Ключові слова: *зацікавлені сторони, проект, програма, соціальна відповідальність, соціальна політика, узгодження інтересів.*

Постановка проблеми

Якість реалізації соціальних програм та проектів є мірою ефективності соціальної політики. В ідеальному варіанті соціальний проект може бути реалізований, якщо при цьому зацікавлені абсолютно всі: й учасники, і ті, кого він так чи інакше стосується. Всі зацікавлені сторони (стейкхолдери) є учасниками ланцюжка створення цінності й в тому або іншому ступені додають програмі цінності і вартості. Оптимізація соціальної цінності для споживачів ускладнюється тим, що стейкхолдери одного ланцюжка цінності є учасниками безлічі інших ланцюжків цінності, які спільно складають соціальний капітал програми або території. Для збільшення цього капіталу необхідно використовувати стандарти та методи управління програмними (проектними) ризиками. Практика доводить, що серед відомих методів управління ризиками найбільш раціональним є стейкхолдерський підхід.

© Левицький А.О., 2012.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Впровадженню методології управління проектами до сфери державного регулювання соціального розвитку присвячено багато праць як національних, так і іноземних фахівців: − С. Д. Бушуєва, В. Н. Буркова, В. Воропаєва, В. М. Воротіна, Грея Клиффорда Ф., Н. М. Драгомирецької, І. І. Мазура, В. Д. Шапіро, та інших. Проблеми розвитку ринку соціальних послуг вирішують М. Ф. Головатий, І. Д. Звєрєва, Г. М. Лактіонова, Т. В. Семигіна, Е. І. Холостова, інші. Розробці сукупності соціальних нормативів присвячені праці В. І. Гребеннікова, Б. А. Розенфельда, Н. М. Римашевської та ін. Питанню стандартизації управління соціальними програмами присвячено наукові дослідження Аграновіч В. Б., Н. В. Кулікової, О. В. Пономаренко; методології соціального проектування − А. С. Автономова, Г. А. Антонюк, А. С. Карповцевої, В. А. Лукова, та ін.

Відмінні риси процесу управління соціальними програмами та проектами, які необхідно враховувати при розробці стандартів управління, надано у роботі В. М. Буркова [2]. Підґрунтям формування механізму узгодження інтересів є «Стандарт взаємодії із зацікавленими сторонами AA1000» (Стандарт AA1000SES) [1], в якому викладено основні методи, інструменти та стандарти управління зацікавленими сторонами. Технологія розроблення дорожньої карти соціального проекту представлена в дослідженні О. В. Пономаренко [10]. Дослідженню ролі зацікавлених сторін при розробці проектів підвищення конкурентоспроможності територій присвячено праці О. І. Дацко [4], при розробці стратегії розвитку міста – А. І. Єрмолової [6].

Мета

Мета запропонованої статті полягає в дослідженні існуючих методичних підходів до формування технології управління стейкхолдерами з акцентом на окреслення проблемного поля узгодження інтересів та попередження конфліктів при реалізації соціальних проектів і програм.

Виклад основного матеріалу

Одним із гострих питань розвитку України та її регіонів є реалізація соціальної політики. В умовах фінансової кризи та посткризовий період, коли потрібна жорстка економія бюджетних коштів, а переважна більшість людей не в змозі самостійно забезпечити собі гідний рівень життя, зростає роль ефективної соціальної допомоги держави, що вимагає вдосконалення механізмів державного управління соціальними проектами і програмами на регіональному та загальнонаціональному рівнях.

На сьогодні в Україні поставлена проблематика актуалізується через наступне.

1. У червні 2010 року Комітет з економічних реформ, створений Президентом України, розробив Програму економічних реформ на 2010−2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава», що охоплює 18 стратегічних перетворень за п'ятьма напрямами, серед яких розвиток людського й соціального капіталу. Після прийняття Програми економічних реформ Кабінет Міністрів України та Міністерство соціальної політики України визначили пріоритети реформування соціального сектору, які охоплюють: пенсійну систему (Урядом прийнято постанову «Про підвищення рівня соціального захисту населення» від 23.04.2012 № 327, якою визначено механізми осучаснення та перерахунку пенсій); легалізацію зайнятості та заробітної плати; питання зайнятості (5 липня 2012 року Верховна Рада України прийняла Закон України № 5067-VI «Про зайнятість населення») та безробіття; си-

стему соціального страхування; систему соціальної допомоги та соціальних послуг; питання міграції; питання ґендерної політики.

2. Під час засідання Комітету з економічних реформ 25 серпня 2010 року було визначено чотири Національних пріоритети та десять Національних проектів, реалізація яких матиме визначний вплив на соціально- економічний розвиток країни, покращення якості життя громадян і підвищення рівня національної безпеки. У рамках Національного пріоритету «Нова якість життя» розпочинається реалізація одразу 6-ти Національних соціальних проектів (Доступне житло, Чисте місто, Якісна вода, Відкритий світ, Місто майбутнього, Нове життя), що свідчить про особливе значення соціальних проблем для нинішньої України (Постанова КМУ від 8 грудня 2010 р. N 1256 «Про затвердження переліку проектів із пріоритетних напрямів соціально-економічного та культурного розвитку (національні проекти)».

3. Важливим інструментом практичної реалізації зазначених заходів мають стати державні цільові програми. В 2012−2014 рр. злагоджені дії всіх гілок влади мають повернути цим програмам їх основне призначення – бути інструментом вирішення найбільш значущих проблем у житті держави. Зокрема, саме державні цільові програми є основними елементами практичного виконання Президентської Програми реформ.

Проте, відповідно до висновків Мінекономрозвитку, Мінфіну та Генеральної прокуратури, системними недоліками розроблення і виконання програм є: а) недодержання державними замовниками вимог законодавства в сфері розроблення та виконання державних цільових програм у частині відсутності чітко визначених завдань і заходів, які передбачені для виконання в межах програми, термінів їх виконання, обсягів фінансування з розбивкою по роках та виконавцях, результативних показників реалізації програм; б) наявність дублювання окремих завдань і заходів програм декількома міністерствами та відомствами; в) незабезпечення програм реальними джерелами фінансування; г) наявність різних даних щодо кількості державних цільових програм у відповідних органах центральної виконавчої влади.

Наведений аналіз недоліків спонукає до пошуку нових підходів до розробки, організації виконання та контролю за фінансуванням державних цільових програм, які б з одного боку, забезпечили ефективне управління проектами і програмами, а з іншого – ефективно координували дії суб'єктів реалізації завдань;

4. Аналіз заходів, запропонованих Президентом України в Національному плані дій на 2013 рік [9], доводить, що всі вони мають програмний характер. Виходячи з цього, є всі підстави вважати, що запровадження проектного підходу до планування розвитку регіонів та реалізації системи місцевих, зокрема, соціальних проектів, набуло практичної нагальності.

Підкреслюючи актуальність обраної проблематики наукового дослідження, наголосимо, що будь-який проект завжди реалізує визначену стратегію управління, орієнтовану на стійкий розвиток та задоволення споживачів. Враховуючи те, що основні принципи управління проектами притаманні системі управління програмами, але набувають більшої складності та потребують узгодженості інтересів, в сучасних умовах швидких соціальних змін та невизначеності їх кінцевого результату стає доцільним розробка інноваційних підходів до формування соціальної програми з урахуванням інтересів усіх зацікавлених сторін.

Ідея концепції зацікавлених сторін полягає в тому, що кожна організація, комерційне підприємство, органи державної влади, громадські об'єднання мають коло зацікавлених сторін, які впливають на їх діяльність або зазнають на собі впливу від цієї діяльності зараз та в майбутньому. Тому розуміння потреб, очікувань та думок зацікавлених сторін, аналіз та збалансоване врахування цих очікувань має принципове важливе значення для діяльності будь-якої організації. Метою взаємодії з зацікавленими сторонами є правильний вибір напряму стратегічного розвитку організації та шляху удосконалення її діяльності і досягнення такого рівня сталого розвитку, від якого виграють всі: організація, її зацікавлені сторони та суспільство.

Історія концепції зацікавлених сторін почалася з роботи Е. Фримена «Стратегічне управління: роль зацікавлених сторін» (1984), де дається їх визначення: «будь-які індивідууми, групи чи організації, які мають суттєвий вплив на рішення, що приймаються фірмою, та/або знаходяться під впливом цих рішень». До класичного переліку зацікавлених сторін відносяться власники, споживачі, конкуренти, засоби масової інформації, робітники, захисники довкілля, постачальники, урядові агенції, місцеві громади. Концепція зацікавленних сторін набула розвитку в книзі Д. Поста, Л. Престона та С. Сакс «Переосмислення корпорації: менеджмент зацікавлених сторін та організаційне багатство» (2002). В ній наведено, що взаємовідносини корпорації з зацікавленими сторонами виступають джерелом «активів відносин», розвиток яких полягає в збалансованій раціональній відповіді компанії на систему суперечних очікувань зацікавлених сторін. Така поведінка корпорації дає можливість їй генерувати блага для зацікавлених сторін впродовж тривалого часу та є засобом досягнення сталого розвитку [8].

Широке роз'яснення щодо визначення терміну «зацікавлені сторони» дано в Рекомендаціях зі звітності в галузі сталого розвитку GRI (Global Reporting Initiative) [11]: Зацікавлені сторони – організації чи особи, на яких, згідно з розумними очікуваннями, суттєво впливають діяльність, продукція та/або послуги організації, і ті, чиї дії згідно з розумними очікуваннями можуть впливати на здатність організації успішно реалізовувати свої стратегії та досягати цілі, що поставлені.

У 2005 році Інститут соціальної та етичної звітності (Лондон) розробив Стандарт AA 1000 SES (Stakeholder Engagement Standard) [1] – стандарт взаємодії з зацікавленими сторонами. Цей стандарт є рекомендованою нормативною базою для загального використання при плануванні, виконанні, оцінці, інформуванні та нефінансовій аудиторській перевірці якості взаємодії з зацікавленими сторонами. Він дає вказівки з управління процесом діалогу та налагодження співробітництва організації з її зацікавленими сторонами. Стандарт AA 1000 SES висвітлює питання якості взаємодії з зацікавленими сторонами. У практичному посібнику до Стандарту дані конкретні рекомендації щодо його використання, наведені шаблони документів для кожного етапу процесу взаємодії з зацікавленими сторонами та приклади практик різних організацій.

Багато уваги приділяється питанню зацікавлених сторін в Стандарті ISO-26000 «Керівництво з соціальної відповідальності» [12]. У ньому дані основні моменти, пов'язані з процесом залучення зацікавлених сторін, від рекомендації щодо відбору та аналізу зацікавлених сторін до форм взаємодії з ними.

В аспекті реалізації соціальних проектів і програм дуже важливим при отриманні грантової допомоги є врахування вимог ЄБРР як основного донора технічної

допомоги в Україні щодо залучення зацікавлених сторін і проведення громадських консультацій [5]. Зокрема, процес залучення зацікавлених сторін до реалізації соціальних проектів включатиме наступні етапи:

- визначення ключових зацікавлених сторін, включаючи уповноважені органи влади і зачеплені групи населення;
- визначення всіх деталей механізму надання інформації і проведення консультацій з уповноваженими органами влади і зацікавленими групами громадськості;
- залучення зацікавлених сторін розглядається як безперервний процес, який починається на самій ранній стадії розробки проекту і триває протягом всього його життєвого циклу;
- особлива увага має приділятись роботі із вразливими групами громадян;
- необхідно розробити, детально описати і запровадити механізм розгляду скарг і звернень громадян.

Зацікавлені сторони соціальної програми (проекту) – це суб'єкти, що мають певні інтереси в програмі і безпосередньо залучені до неї. До зацікавлених сторін відносяться власник програми, планувальники програми, учасники програми і учасники групи проектів, складових програми. Партнери, що беруть участь в програмі, підрядники, постачальники, інші контрагенти, які безпосередньо або побічно залучені до програми, не лише здійснюють на неї сильний економічний вплив, але і глибоко зацікавлені в мобілізації ресурсів програми, соціальних ефектах від реалізації програми і стурбовані її впливом на навколишнє середовище.

Тому при реалізації проектів, що входять до програми, власник програми, інвестори, фінансисти, консультанти, організація, що здійснює програму, команди проектів, проектні менеджери, генпідрядники, будівельні компанії, виробники товарів, постачальники послуг, науково-дослідні центри і регуляторні органи формують безліч зацікавлених сторін програми.

Центральні державні органи, органи місцевого самоврядування і окремі громадяни так або інакше здійснюють соціальний вплив або навіть тиск на програму, якщо вони беруть участь або прямо зацікавлені в ній. Їх інтерес до програми може виражатися в її підтримці, оскільки програма може здійснювати податкові відрахування, інші соціальні виплати або приносити інші вигоди для місцевої спільноти; або, навпаки, в протидію програмі через те, що програма може породжувати потенційну небезпеку, спричиняти ризики, створювати певні перешкоди будь-кому або зменшувати джерело прибутку для гравців ринку.

На сьогодні вже є яскравий приклад використання технології управління зацікавленими сторонами при реалізації соціальних програм на рівні Національних проектів. Так, у грудні 2011 року в рамках реалізації Національного проекту «Нове життя – нова якість охорони материнства та дитинства» була підписана Заява про наміри між «зацікавленими сторонами» з метою сприяння сталим та скоординованим діям, спрямованим на покращення здоров'я матерів та дітей в Україні з приділенням особливої уваги забезпеченню якості антенатального, перинатального та неонатального догляду, який ґрунтується на принципах доказової медицини [7].

Аналіз існуючих методичних підходів до управління зацікавленим сторонами показав, що при реалізації соціальних проектів першочерговим завданням, паралельно з дослідженням оточення проекту, є виконання наступних дій:

- визначення зацікавлених сторін проекту − аналіз оточення проекту буде неповним, якщо попередньо не виявити максимально повне коло зацікавлених сторін. Використовуючи метод мозкового штурму командою проекту має бути ідентифіковано максимальне коло зацікавлених сторін;
- визначення важливості кожної з зацікавлених сторін для проекту − необхідно розглянути кожну с зацікавлених сторін та визначити, наскільки її участь є важливою для проекту;
- визначення зацікавленості кожної із сторін та ступеню впливу на проект − відповідно, кожна із зацікавлених сторін проекту може мати як позитивне «+», так і негативне «-» відношення до проекту та певний ступінь впливу на проект;
- визначення емоційної прихильності зацікавлених сторін проекту − емоційна прихильність до проекту може суттєво відрізнятися від фактичних інтересів. Такий аналіз дозволяє більш якісно розробити стратегію роботи із зацікавленими сторонами;
- визначення стратегії та тактики взаємодії з кожною з зацікавлених сторін − для кожної із сторін необхідно визначити загальний напрямок і конкретний перелік заходів щодо взаємодії. Стратегія відносин буде визначатися поєднанням категорій зацікавленості, важливості, впливу кожної зі сторін на проект. Варіантами стратегії, наприклад, можуть бути «Використовувати», «Залучати», «Інформувати», «Блокувати» тощо. Конкретні заходи з управління зацікавленими сторонами можуть бути спрямовані на задоволення їх інтересів, на використання їх можливостей в інтересах проекту, на покращення їхньої поінформованості та лояльності, на попередження можливих деструктивних дій тощо. Як правило, більшість подібних заходів знаходять своє місце в планах управління комунікаціями, ризиками та якістю проекту;
- включення заходів щодо взаємодії із зацікавленими сторонами у календарний план проекту. Безумовно, важливим та заключним етапом аналізу зацікавлених сторін проекту є включення процесів взаємодії із зацікавленими сторонами у календарний план проекту.

Статус, позиції, вплив, ресурси і склад зацікавлених сторін змінюється протягом всього життєвого циклу управління проектом. Відповідно, аналіз зацікавлених сторін важливо проводити на всіх стадіях, керуючись наступними принципами.

1. Очікувані кінцеві результати і ефекти для зацікавлених сторін повинні оцінюватися систематично. Впровадження методів оцінки впливу дозволяє отримати достовірні данні щодо впливу проекту на цільові групи та інші зацікавлені сторони.

2. Зацікавлені сторони повинні бути визначені комплексно. Якщо будь-яка зацікавлена сторона на визначена, висновки за проектом або програмою будуть неповні й неточні. Необхідно систематично проводити ідентифікацію зацікавлених сторін на кожній стадії реалізації проекту.

Для прикладу наведемо досвід найбільшої промислово-фінансової групи України СКМ, яка робить значний внесок у розвиток країни, реалізуючи соціальні програми, спрямовані на вирішення соціальних, економічних та екологічних проблем: «Для підвищення результативності наших соціальних програм і для забезпечення стійкого розвитку нам важливо ефективно взаємодіяти

із зацікавленими сторонами. Ми ведемо конструктивний діалог із зацікавленими сторонами і віримо, що зацікавлені сторони можуть зробити істотний внесок у розробку стратегії і встановлення конкретних пріоритетів соціальної та екологічної політики нашої компанії» [3].

3. Інформація щодо аналізу зацікавлених сторін повинна бути використана для оцінки і внесення необхідних змін в проект, що реалізується. Аналіз зацікавлених сторін допомагає особам, що приймають рішення, оцінювати переваги проекту.

Висновки

В ході аналізу зацікавлених сторін можуть бути вирішені наступні завдання: розробка та затвердження стратегії розвитку; внесення коректив у реалізацію проекту; удосконалення процесу розробки і виконання проекту; забезпечення звітності з боку співвиконавців проекту; підвищення рівня знань про переваги та недоліки проекту тощо. Подальших наукових досліджень потребує питання запровадження методичних підходів до управління зацікавленими сторонами в технологію розроблення соціальних проектів, особливо на рівні територіальних громад.

Література.

1. AA 1000 SES (Stakeholder Engagement Standard). Стандарт взаимодействия с заинтересованными сторонами. AccountAbility / [Електроний. ресурс]. – Режим доступу: www.accountability.org.uk. – Назва з екрану.

2. Бурков В. Н. Задачи управления в социальных и экономических системах / В. Н. Бурков, И. В. Буркова, И. А. Горгидзе, Г. С. Джавахадзе, Р. А. Хуродзе, А. В. Щепкин. – М.: СИНТЕЗ, 2005.– 256 с.

3. Взаємодія з зацікавленими сторонами : Офіційний сайт Систем Кепітал Менеджмент / [Електроний. ресурс]. – Режим доступу : http://www.scm.com.ua/uk/sustainability/stakeholders. – Назва з екрану.

4. Дацко О. І. Застосування ціннісного підходу для забезпечення конкурентоспроможності регіону в умовах глобалізації / О. І. Дацко// Вісник Донецького національного університету. – 2011. − №1. – С. 67−90

5. Екологічна і соціальна політика ЄБРР 2008 року / [Електроний ресурс]. – Режим доступу :http:// www.ebrd.com/downloads/about/sustainability/2008policy.pdf.

6. Єрмолова А. І. Модель середовища зацікавлених сторін розробки стратегії розвитку міста / [Електроний. ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/VSUNU/2012_14_1/Ermolova.pdf.

7. Заява про наміри Державного агентства з інвестицій та управління національними проектами України, Міністерства охорони здоров'я України, Дитячого фонду Організації Об'єднаних Націй, Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй, Фонду народонаселення Організації Об'єднаних Націй, Всесвітньої організації охорони здоров'я, Швейцарської агенції з розвитку та співробітництва, у підтримку Національного проекту «Нове життя - Нова якість охорони материнства та дитинства» : Міжнародний документ № 998_511 від 14.12.2011 р / [Електроний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/998_511.

8. Концепція заінтересованих сторін / Сталий розвиток та корпоративна соціальна відповідальність / [Електроний ресурс]. – Режим доступу: http://moodle.udec.ntu-kpi.kiev.ua/moodle/mod/resource/view.php?id=4403 / [Електроний. ресурс].

9. Національний план дій на 2013 рік щодо впровадження Програми економічних Реформ на 2010–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» : Указ Президента України від 12 березня 2013 року No128/2013 − [Електроний ресурс]. – Режим доступу: http://www.president.gov.ua/docs/128d.pdf. – Назва з екрану.

10. Пономаренко О. В. Інструменти управління ризиками соціальних проектів // Актуальні проблеми державного управління: Збірник наукових праць ДРІДУ НАДУ при Президентові України, вип.4(34). – Д.: ДРІДУ НАДУ, 2008. – С. 160−166.

11. Руководство по отчетности в области устойчивого развития / [Електроний ресурс]. – Режим доступу: https://www.globalreporting.org/resourcelibrary/Russian-FSSS-G3-Reporting-Guidelines.pdf. – Назва з екрану.

12. Соціальна відповідальність і керівництво – ISO 26000:2010 / [Електроний ресурс]. – Режим доступу : www.iso.org/iso/catalogue_detail?csnumber=42546. – Назва з екрану.

УДК 341.16:613/614B003

Сергій Линник

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ СТРАТЕГІЇ ВООЗ «ЗДОРОВ'Я−2020» ЩОДО СТАНДАРТИЗАЦІЇ В ОХОРОНІ ЗДОРОВ'Я

Проведено аналіз вітчизняної нормативно-правової бази України щодо стандартизації у сфері охорони здоров'я. Визначено пріоритетні напрями розвитку стандартизації у сфері охорони здоров'я в Україні. Обгрунтовано державні завдання щодо подальшого розвитку стандартизації у сфері охорони здоров'я України відповідно до положень міжнародної стратегії ВООЗ «Здоров'я–2020».

Ключові слова: *охорона здоров'я населення, стратегія, ВООЗ, стандартизація.*

Постановка проблеми

Членство України у міжнародних організаціях зобов'язує її активно впроваджувати міжнародні стратегії, в тому числі ті, які стосуються діяльності сфери охорони здоров'я населення. Одна з останніх міжнародних стратегій Всесвітньої Організації Охорони Здоров'я (ВООЗ) «Здоров'я–2020» [1] також повинна відповідним чином бути реалізована у вітчизняній системі охорони здоров'я.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Міжнародною стратегією ВООЗ «Здоров'я−2020» передбачено застосування в управлінні системою охорони здоров'я такого ефективного інструменту, як стандартизація. Для забезпечення розвитку стандартизації в сфері охорони здоров'я необхідно створити відповідну нормативно-правову базу з дотриманням міжнародних принципів, що слід розглядати як пріоритетне завдання державного управління сферою охорони здоров'я в Україні.

Проблема забезпечення розвитку стандартизації в сфері охорони здоров'я розглядалась такими вченими, як Н. П. Ярош [2], І. Я. Сенюта [3], Г. Ф. Ігнатьєва [4], В. І. Шуляк [5], Я. Г. Літінська [6], В. А. Сміянов [7] та ін. Сфера наукових досліджень науковців стосується переважно різних аспектів стандартизації медичної допомоги.

© Линник С.О., 2012.